

УДК 784

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/31.213772>**Марія НАУМЕНКО,***orcid.org/0000-0002-29745-4855*

викладач

Луцького педагогічного коледжу
(Луцьк, Україна) naumenko@gmail.com**Юлія КОЛЯДА,***orcid.org/0000-0002-5589-8976*

викладач

Луцького педагогічного коледжу
(Луцьк, Україна) koliada@gmail.com

НАУКОВИЙ КОНТЕКСТ ОСМИСЛЕННЯ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА XXI СТОЛІТТЯ НА ПРИКЛАДІ НОВІТНІХ МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Стаття розкриває горизонти досліджень хорового мистецтва України нового тисячоліття. Акумулюються різновекторні праці як формотворчий матеріал із виховання молодих музикантів, вчителів музичного мистецтва у сфері мистецької освіти та мистецтвознавства.

Мета публікації зосереджена на спектральному аналізі науково-методичного доробку галузі хорового мистецтва XXI століття крізь призму певних дисертаційних досліджень.

Окреслено регіоналістику феномену на основі праць І. Бермес «Хорове життя Дрогобиччини першої половини ХХ ст. в контексті духовного розвитку Галичини», П. Ковалик «Хорове виконавство як феномен творчої взаємодії (з досвіду Київської хорової школи)», Л. Мороз «Диригентсько-хорове мистецтво Галичини другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст.», В. Чучмана «Творча спадщина Євгена Вахняка в хоровій традиції Галичини», Л. Ярошевської «Методика диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики на основі традицій Одеської хорової школи». Саме регіональне висвітлення проблематики сприяє уніфікації унікальності національної хорової та диригентської школи, кристалізації певних компетентностей представників для феноменізації принципів виховання фахівців.

Окрему нішу посідає предметність методичних принципів і певних авторських методик, які сприяють висвітленню різновекторної проблематики у сфері музичної педагогіки з підготовки музиканта-педагога до роботи зі шкільними колективами та ансамблями. Такі праці як «Психолого-педагогічні умови підготовки керівника хору в системі вищої музично-педагогічної освіти» Л. Бірюкової, «Методика формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі» А. Кифенко, «Методика формування виконавської уваги майбутніх учителів музики у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін» З. Софроній, «Формування основ художнього світогляду учнів молодшого шкільного віку у процесі хорової діяльності» М. Стасюк сприяють індивідуалізації у сфері формування хорової та диригентської майстерності, розкривають нові грані методики та практичності методичних прийомів на основі експериментальної перевірки й введення їх у навчально-наочний практикум.

Ключові слова: хор, дисертаційні дослідження, методика, музикант-педагог.

Maria NAUMENKO,*orcid.org/0000-0002-29745-4855*

Teacher

Lutsk Pedagogical College
(Lutsk, Ukraine) naumenko@gmail.com**Yulia KOLIADA,***orcid.org/0000-0002-5589-8976*

Teacher

Lutsk Pedagogical College
(Lutsk, Ukraine) koliada@gmail.com

SCIENTIFIC CONTEXT OF UNDERSTANDING CHORAL ART OF THE XXI CENTURY ON THE EXAMPLE OF THE LATEST METHODOLOGICAL RESEARCH

The article reveals the horizons of research in the choral art of Ukraine in the new millennium. Various vector works are accumulated as a form-creative material on education of young musicians, music teachers in the field of art education and art history.

The purpose of the publication is focused on the spectral analysis of the scientific and methodological path of the field of choral art of the XXI century through the prism of certain dissertation research.

The regionalism of the phenomenon on the basis of works is outlined by I. Bermes "Choral life in Drohobych district of the first half of the 20 th century in the context of the religious development in Halychyna", P. Kovalyk "The Chorus performance as the phenomenon of the creative interaction (from the Kyiv Chorus School' experience)", L. Moroz "Dirizhersko-choral's frost art Galician of second half XIX – first third XX century", V. Chuchman "Yevhen Vakhniak creative heritage in Galicia choral tradition", L. Yaroshevska "Methodology of future musical teacher's conductor – chorus training based on the traditions of the Odessa school choir". It is the regional identification of the issue contributes to the unification of the uniqueness of the national choir and conductor school, crystallization of certain competencies of representatives fenomenizatsiyi on principles of education professionals.

A separate niche is occupied by the subjectivity of methodological principles and certain author's methods which contribute to the coverage of varied issues in the field of music pedagogy to prepare a musician-teacher to work with school groups and ensembles. Such works, as "Chorus and conductor's training of students as a future chorus leader" the L. Birukova, "Methodology of formation of musical-auditory activity of future musical art teachers in the educational choral collective" the A. Kifenko, "Methods of development of performance attention of the future music teachers while studying conductors' and choral disciplines" the Z. Sofroniy, "The formation bases of the artistic world-view in primary school children via choral activities" the M. Stasyuk, promote individualization in the field of choral formation and conducting skills, reveal new facets of the methods and practicality of methodical receptions based on experimental verification and their introduction to the educational and visual workshop.

Key words: choir, dissertation research, methodology, musician-teacher.

Постановка проблеми. Сучасне хорове мистецтво постає відображенням кращих традицій, закладених корифеями крізь призму модернізації освіти з її гуманістичними ідеями та принципами. Маючи певну базу емпіричних напрацювань, воно розвивається у ногу з часом, пропонуючи мистецькій спільноті кожного разу нові дослідження, вирішення певних проблем і сучасне співвідношення теорії та практики на методичному ґрунті наукових засад.

Аналіз досліджень. Пласт напрацювань у сфері хорового мистецтва торкається практичного значення феномену (В. Васильєв (Васильєв, 1991), Л. Мороз, Лі Сянчжень, Г. Макаренко, Л. Сварлюк), загальної мистецької освіти (А. Козир, Т. Танько, О. Цуранова, О. Піхтар, В. Черкасов), викристалізованих понять у енциклопедичному виданні «Виконавське музикознавство» (Давидов, 2010).

Окрему нішу становлять дисертаційні дослідження різновекторності хорового та диригентсько-хорового мистецтва України нового тисячоліття І. Бермес (Бермес, 2006), О. Бадалов (Бадалов, 2014), Л. Бірюкової (Бірюкова, 2007), П. Ковалик (Ковалик, 2002), А. Кифенко (Кифенко, 2019), Л. Мороз (Мороз, 2003), З. Софроній (Софроній, 2010), М. Стасюк (Стасюк, 2010), В. Чучман (Чучман, 2019), Л. Ярошевської (Ярошевська, 2017), які спонукають до наочного використання методичних і музикознавчих принципів у навчальному процесі щодо інтеграції парадигмальних сентенцій.

Мета статті – проаналізувати науково-методичний доробок у сфері хорового мистецтва нового тисячоліття крізь призму певних дисертаційних досліджень.

Виклад основного матеріалу. Нове тисячоліття – сприятливий час для нових досягнень у сфері науки, методики, творчості. Саме з початком нової ери активізувалася дослідницька галузь наукового осмислення творчої особистості в різних аспектах, зокрема у сфері диригентсько-хорових дисциплін. Нині маємо потужний арсенал робіт із цього напрямку (І. Борух, І. Бермес, Л. Бірюкова, З. Жигаль, А. Кифенко, А. Козир, О. Козій, П. Ковалик, Л. Шумська, Л. Мартинюк, Г. Макаренко, Л. Мороз, М. Однолькіна, В. Чучмак, О. Скопцов, Л. Скарлюк, Л. Ярошенко та інші), який розвивається у культурологічному та мистецтвознавчому характері, мистецькій освіті, педагогіці та творчості. Особливим явищем цього феномену є певний аналітично-хронологічний аналіз саме дисертаційних робіт, як результату наукового витвору, нової думки та певного експериментального результату.

Регіоналістика вивчення хорової культури сягає певних спостережень, що сприяє виокремленню цілісних хорових шкіл чи осередків. За визначенням О. Бадалова, «без регіональних досліджень не можливо уявити українську національну культуру у всьому розмаїтті її творчих виявів» (Бадалов, 2014: 3), тому ми зробимо спробу уніфікувати цей напрям:

– київську хорову школу як «уособлення цілісного художнього руху» (Давидов, 2010: 248) досліджує П. Ковалик, який спирається на «творчу спрямованість Київської виконавської хорової школи, ідеї національної ідентифікації хорового співу, плідний синкретизм академічних і демократичних засад, майстерність і художню переконливість, пріоритет акапельного співу» й апелює до «головного носія школи – викладача, у творчому

кредо якого акумульовані її духовні засади ...» (Ковалик, 2002: 16);

– особливості стильового базису Одеської хорової школи закладені К. Піроговим, як явища об'єднуючого компоненту «природи феномену хорового мистецтва із хормейстерською роботою» (Давидов, 2010: 244), ми черпаємо із праці І. Шатової; специфіка методики з підготовки майбутніх музикантів-педагогів на основі традицій Одеської хорової школи у сфері підготовки диригентів хорів розкривається на «основі органічної єдності особистісних механізмів: рефлексії, ідентифікації, інтерпретації та уявлення» у праці Л. Ярошевської (Ярошевська, 2017: 23);

– історично-еволюційна парадигма хорового мистецтва Хмельниччини другої половини XIX – початку XXI століття на основі впливу різних культур і народів щодо їх поєднання з українською ментальністю та збереженням певних традицій висвітлюється в наукових спостереженнях Р. Римар;

– науковий дискурс щодо диригентсько-хорової культури Галичини другої половини XIX – першої третини XX століття у світлі мистецького популізму розкривається Л. Мороз, яка доводить, що «своєрідність диригентсько-хорового мистецтва на галицьких землях зумовлена органічним поєднанням культурних здобутків, які узагальнює в собі музична творчість представників різних поколінь митців вітчизняних і західноєвропейських. Опосередковуючи ці здобутки у вигляді репертуару, українська хорова спільнота завжди прагнула виокремлювати в них актуальні для національної свідомості ціннісно-сміслові чинники» (Мороз, 2003: 11);

– хорове мистецтво Дрогобиччини першої половини XX століття як осередку духовності Галичини із притаманною українською ментальністю, схильністю до усвідомлення важливості мистецтва як духовної життєдайної сили та його впливу на свідомість громадян різних національностей, скомпонованих у цій місцевості, розкриває дослідження І. Бермес (Бермес, 2006);

– творча постать Є. Вахняка в хоровій культурі Галичини, за спостереженнями дослідника В. Чучмана, «базується на його художньо-естетичних уподобаннях і характеризується повнозвучним темброво-динамічним трактуванням хорової звучності та художньо-імпровізаційним стилем інтерпретації» (Чучман, 2019: 11).

Певну нішу у сфері теорії та методики навчання музики і музичного виховання посідають дослідження з проблем методики та методології навчального процесу. У роботі Л. Бірюкової окреслено психолого-педагогічні умови, які

уможливлюють підготовку керівника хору у сфері мистецької освіти: «індивідуалізація навчального процесу, цілеспрямований розвиток музичальності, свобода вибору ціннісної орієнтації та вектору самореалізації, атмосфера спонукання студентів до самостійної творчої діяльності, вибір хорового репертуару з урахуванням вікових і психологічних особливостей школярів; самостійне визначення художньої цінності музичних творів; критичне оцінювання своїх можливостей і прагнення до самовдосконалення; інтегративні зв'язки компонентів диригентсько-хорової підготовки» (Бірюкова, 2007: 13–14).

Своєчасним щодо музично-слухової активності музиканта-педагога в контексті хорового мистецтва є дослідження А. Кифенко. Методика сфокусована на «музично-слуховій активності як одній із форм організації психічної діяльності особистості, що забезпечує регуляцію слухової діяльності, аналіз та синтез слухових об'єктів і полягає у спрямуванні слухового аналізатора на звучання музичної тканини» (Кифенко, 2019: 15). Уточнено розуміння феномену, як «інтегрованої якості, що характеризується взаємозв'язком фізіологічних, емоційних, вольових, інтелектуальних і мотиваційних компонентів діяльності особистості» (Кифенко, 2019: 15).

Формування виконавської уваги майбутнього музиканта-педагога у класі хорового диригування постає однією із нагальних проблем наукового осмислення. Дослідниця З. Софроній обґрунтувала власне визначення «виконавської уваги вчителя музики» як форми психічної діяльності, що передбачає зосередженість на процесі виконання музики, спрямованість на його організацію, контроль і регулювання» (Софроній, 2010: 6), що сприяє усвідомленню комплексу дій, помножених на творчий процес.

Методична модель, на думку автора, охоплює певні послідовні стадії, які розкривають етапи «функціонування фазової динаміки виконавської уваги, пов'язаної зі структурними компонентами формування цього феномену та етапами дослідно-експериментальної роботи, кожен з яких є логічним продовженням попереднього і передбачає формування відповідних властивостей і характеристик виконавської уваги, концептуальної значимості, набуває взаємозв'язку післяопераційної уваги із передумовою, впливу результатів зворотного аналізу діяльності на якість майбутньої виконавської диригентсько-хорової діяльності» (Софроній, 2010: 10).

Наступним складником опанування навиками майбутньої професії є практична діяльність педа-

гоїв музичного мистецтва в хоровій практиці із молодшими школярами у процесі формування художнього світогляду. М. Стасюк трактує розуміння базового художнього світогляду як «сукупність початкових уявлень, поглядів на світ мистецтва та віддзеркалену в ньому навколишню дійсність, елементарних знань і навичок у сфері музичного мистецтва», фундаментом для формування якого «визначено музично-естетичний досвід та естетичне спрямування свідомості» (Стасюк, 2010: 10).

Щодо диригентсько-хорового виховання та навчання із соціозатребуваністю фахової компетенції мистецькою освітою сучасності варто наголосити на цитаті О. Васильєва: «Для здійс-

нення такої складної та різноманітної діяльності в галузі сучасної хорової культури (виконавської, музично-просвітницької, педагогічної) потрібна фундаментальна практична підготовка» (Васильєв, 1991: 26), яка доводить пріоритетність диригентсько-хорових дисциплін у формуванні майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Висновки. Таким чином, науковий потенціал осмислення хорового мистецтва ХХІ століття носить дослідницько-репродуктивний характер, розвивається та експериментується у середній та вищій школі, модернізується щодо вимог сучасності та акумуляується у систему виховання та навчання в соціокультурному просторі незалежної України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадалов О. Хорова культура Чернігівщини в соціокультурному просторі України кінця ХХ – початку ХХІ століття : дис. канд. мистецтвозн.: спец. 26.00.01 «Історія та теорія культури». К., 2014. 207 с.
2. Бермес І. Хорове життя Дрогобиччини першої половини ХХ ст. в контексті духовного розвитку Галичини : автореф. дис. канд. мистецтвозн.: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». Київ, 2006. 20 с.
3. Бірюкова Л. Психолого-педагогічні умови підготовки керівника хору в системі вищої музично-педагогічної освіти : автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання». Київ, 2007. 21 с.
4. Васильєв В. Очерки о дирижерско-хоровом образовании. Ленинград, 1991. 117 с.
5. Давидов М. Виконавське музикознавство : енциклопедичний довідник. Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. 400 с.
6. Кифенко А. Методика формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі : автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика музичного навчання». Суми, 2019. 21 с.
7. Ковалик П. Хорове виконавство як феномен творчої взаємодії (з досвіду Київської хорової школи) : автореф. дис. канд. мистецтвозн.: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». Київ, 2002. 21 с.
8. Мороз Л. Диригентсько-хорове мистецтво Галичини другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. : автореф. дис. канд. мистецтвозн.: спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури». Київ, 2003. 14 с.
9. Софроній З. Методика формування виконавської уваги майбутніх вчителів музики у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін : автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання». Київ, 2010. 21 с.
10. Стасюк М. Формування основ художнього світогляду учнів молодшого шкільного віку у процесі хорової діяльності : автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання». Київ, 2010. 22 с.
11. Чучман В. Творча спадщина Євгена Вахняка в хоровій традиції Галичини : автореф. дис. канд. мистецтвозн.: спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури». Івано-Франківськ, 2019. 20 с.
12. Ярошевська Л. Методика диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики на основі традицій Одеської хорової школи : автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання». Київ, 2017. 25 с.

REFERENCES

1. Badalov O. (2014). *Khorova kultura Chernihivshchyny v sotsiokulturnomu prostori Ukrainy kintsia XX – pochatku XXI stolittia* [Choral culture of Chernihiv region in the socio-cultural space of Ukraine at the end of the XX – beginning of the XXI century] : *dys. kand. mystetstvozn.: spets. 26.00.01 "Istoriia ta teoriia kultury"*. Kyiv. 207 s. [in Ukrainian].
2. Bermes I. (2006). *Khorove zhyttia Drohobychchyny pershoi polovyny KhKh st. v konteksti dukhovnoho rozvytku Halychyny* [Choral life in Drohobych district of the first half of the 20 th century in the context of the religious development in Halychyna] : *avtoref. dys. kand. mystetstvozn.: spets. 17.00.03 "Muzychne mystetstvo"*. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].
3. Birukova L. (2007). *Psykhologo-pedahohichni umovy pidhotovky kerivnyka khoru v systemi vyshchoi muzychno-pedahohichnoi osvity* [Chorus and conductor's training of students as a future chorus leader] : *avtoref. dys. kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 "Teoriia ta metodyka muzychnoho navchannia"*. Kyiv. 21 s. [in Ukrainian].
4. Vasilyev V. (1991). *Ocherki o dirizhersko-khorovom obrazovanii* [Essays on conductor-choral education]. Leningrad. 117 s. [in Russian].
5. Davydov M. (2010). *Vkonavske muzykoznavstvo: Entsyplopedychnyi dovidnyk* [Performing musicology: Encyclopedic reference book]. Lutsk : VAT "Volynska oblasna drukarnia". 400 s. [in Ukrainian].
6. Kifenko A. (2019). *Metodyka formuvannia muzychno-slukhovoï aktyvnosti maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva v navchalnomu khorovomu kolektivni* [Methodology of formation of musical-auditory activity of future musical art

teachers in the educational choral collective] : *avtoref. dys. kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 "Teoriia i metodyka muzychnoho navchannia"*. Sumy. 21 s. [in Ukrainian].

7. Kovalyk P. (2002). *Khorove vykonavstvo yak fenomen tvorchoi vzaiemodii (z dosvidu Kyivskoi khorovoi shkoly)* [The Chorus performance as the phenomenon of the creative interaction (from the Kyiv Chorus School' experience)] : *avtoref. dys. kand. mystetstvozn.: spets. 17.00.03 "Muzychne mystetstvo"*. Kyiv. 21 s. [in Ukrainian].

8. Moroz L. (2003). *Dyryhentsko-khorove mystetstvo Halychyny druhoi polovyny XIX – pershoi tretyny XX st.* [Dirizhersko-choral's art Galician of second half XIX – first third XX century] : *avtoref. dys. kand. mystetstvozn.: spets. 17.00.01 "Teoriia ta istoriia kultury"*. Kyiv. 14 s. [in Ukrainian].

9. Sofroniy Z. (2010). *Metodyka formuvannia vykonavskoi uvahy maibutnikh uchyteliv muzyky u protsesi vyvchennia dyryhentsko-khorovykh dystsyplin* [Methods of development of performance attention of the future music teachers while studying conductors' and choral disciplines] : *avtoref. dys. kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 "Teoriia ta metodyka muzychnoho navchannia"*. Kyiv. 21 s. [in Ukrainian].

10. Stasyuk M. (2010). *Formuvannia osnov khudozhnoho svitohliadu uchniv molodshoho shkilnoho viku u protsesi khorovoi diialnosti* [The formation bases of the artistic world-view in primary school children via choral activities] : *avtoref. dys. kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 "Teoriia ta metodyka muzychnoho navchannia"*. Kyiv. 22 s. [in Ukrainian].

11. Chuchman V. (2019). *Tvorcha spadshchyna Yevhena Vakhniaka v khorovii tradytsii Halychyny* [Yevhen Vakhniak creative heritage in Galicia choral tradition] : *avtoref. dys. kand. mystetstvozn.: spets. 26.00.01 "Teoriia ta istoriia kultury"*. Ivano-Frankivsk. 20 s. [in Ukrainian].

12. Yaroshevska L. (2017). *Metodyka dyryhentsko-khorovoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky na osnovi tradytsii Odeskoi khorovoi shkoly* [Methodology of future musical teacher's conductor – chorus training based on the traditions of the Odessa school choir] : *avtoref. dys. kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 "Teoriia ta metodyka muzychnoho navchannia"*. Kyiv. 25 s. [in Ukrainian].